

VECINA ZRTAVA I DALJE BEZ IMENA

Author: [Ed Vulliamy](#)

Lokalni forenzički timovi pokušavaju da tela zrtava vrate ozalosćenim porodicama.

Od gubitka voljene osobe možda je jedino gore živeti bez saznanja da li je nestali član porodice živ ili mrtav.

Dugo nakon što su srpske snage osvojile muslimansku enklavu u Srebrenici, žene koje su u masakru izgubile sinove, muževе, braću i očeve nadale su se da su oni možda još u srpskim zatvorima, ili se kriju negde na srpskoj teritoriji.

Međutim, deset godina kasnije, žene su prihvatile činjenicu da su 8.000 muškaraca i dečaka koji su nestali posle napada u julu 1995 mrtvi. Sada žene iz Srebrenice imaju samo još jednu nadu – da pronadju ostatke nestalih muškaraca.

“Moj najveći strah je da nikada neću pronaći svoje dete”, izjavila je Sabaheta Fejzić, stara 49 godina, koja je u masakru izgubila sina i muža. “Bojim se da nikada neću imati grob na koji mogu da odem i da nikada neću saznati kako su ga ubili.”

Sabaheta Fejzić, koja je radila kao upravnik u fabrici cinka u Srebrenici, sada živi sa majkom u Sarajevu i provodi vreme radeci po kući, kuvajući, gledajući TV saponice i citajući sve tekstove o Srebrenici do kojih dodje. Jedina uteha joj je to što svakog radnog dana odlazi u skromnu kancelariju Majki Srebrenice u Sarajevu i tamo traži podršku žena koje dele njenu sudbinu.

“Jedna drugoj dajemo snagu volje da nastavimo ka našem cilju – da pronadjemo nestale i da ih sahranimo”, kaže njena prijateljica, Zumra Sehomirović, čiji se muž Omer takodje nalazi na listi nestalih.

Da su muškarci i dečaci koji su pobijeni u Srebrenici ostavljeni tamo gde su ubijeni, identifikacija njihovih leševa ne bi bila tako teška.

Nakon što su ih pobile, srpske jedinice su hiljade leševa sahranile u masovne grobnice. Ali, u sedmicama i mesecima koji su usledili, srpske snage su pokušale da sakriju svoja dela od inostranih posmatrača tako što su otkopavale grobnice i premestale tela.

Lesevi koji su se već raspadali buldozerima su vadjeni iz grobnica i tovareni na kamione, da bi ih transportovali do takozvanih “sekundarnih grobnica”.

Ova operacija prikrivanja je otkrivena, ali zbog toga je prezivelima iz Srebrenice gotovo nemoguće da identifikuju tela svojih voljenih. Buldozerima su lesevi pretvoreni u gomile delova tela, koje su onda ponovo sahranjivane na nekoliko lokacija sirom Republike Srpske.

Ipak, Komisija za nestala lica Bosne objavila je da namerava da otkrije ime svakog skrivenog, iskidanog i razbacanog skeleta u ovim grobnicama. Oni koji budu identifikovani pre godišnjice masakra u Srebrenici 11. jula biće sahranjeni u Potocarima.

Proces je mucan i traumatican. Murat Hurtic, koji predstavlja komisiju u Tuzli, otvorio je 68 masovnih grobnica. "Zivimo neobicna zivot. Traumatican. Ali radimo to zato sto moramo", izjavio je.

Hurtic nas je odveo do vestackog jezera Petkovici, gde su postrojene i streljane stotine ljudi. Cuvari nas teraju, ali Hurtic ne obraca paznju i nastavlja da prati trag mrtvih koji su izvadjeni iz jezera i preneti vijugavim planinskim putem do sela Liplja.

"U ovom selu tri grobnice sadrze pomesane ostatke vise od hiljadu ljudi", kaze on. "U prvoj grobnici je bilo oko 240 tela. Kada sam stigao, nasli smo lobanje i kosti na samoj površini - nisu ih dobro sakrili. Sve grobnice su se nalazile u bosnjackim selima koja su potpuno unistena. Mislili su da tu niko nece gledati."

Ali sada se vracaju. Covek koji nadgleda potragu je Amor Masevic, sef komisije.

"Za svaku primarnu grobnicu postoji cetiri ili pet sekundarnih, i tako su tela podeljena", izjavio je. "Delovi jednog tela mogu biti razbacani po citavoj Bosni, pa smo se nasli pred dilemom: ponekad pronadjemo samo neciju podlakticu i cak ako znamo cija je nemamo hrabrosti da kazemo porodici: 'Pronasli smo vaseg sina'.

"Kako mozete reci majci da ste joj nasli sina, ako imate samo podlakticu?"

Masovic uzdis: "Nazalost, smrt ne cekda da pronadjemo nestale. Ne prodje ni dan a da neko iz enklava ne umre pre nego sto su nestali clanovi porodice pronadjeni. Razgovarali smo o tome i dogovorili se da porodicu obavestimo da je nestali pronadjeni ako nadjemo bar 50 procenata tela."

Izuzetan zadatak "sastavljanja" i identifikovanja skeleta mora se obavljati i uz ovakve eticke dileme. Kada komisija pronadje grobnicu, obavi ekshumaciju i autopsije, ostaci se prosledjuju centrima koje vodi Medjunarodna komisija za nestala lica, ICMP.

Prvi od ovih centara, Podrinjski projekat za identifikaciju u Tuzli, nalazi se u blizini tunela ukopanog u brdo. U tunelu se nalaze desetine hiljada vreca sa telima prikupljenim tokom rata iz citave Bosne. Vecina tela iz Srebrenice nalazi se u aneksu. Tela su visoko naslagana na police. Redovi aluminjumskih stalaza nose bele vreće sa telima i smeđe vreće sa licnim stvarima.

Police su sada pune i vreće se slazu na podove. Tu je viljuskar spreman da podigne nova tela. Ovde se nalazi 4.000 vreća koje su podeljene u tri kategorije. Zlatan Sabanovic, menadzer ICMP programa u Tuzli, objasnjava: "U prvoj kategoriji su vreće koje sadrze kompletna ili relativno kompletna tela. U drugoj su vreće sa nekoliko delova tela koji pripadaju jednoj osobi. U trecjoj su vreće koje sadrze pomesane delove tela - u jednoj veci mogu biti delovi tela i deset razlicitih lica."

U jednoj manjoj sobi nalaze se upečatljive uspomene na masakr: licne stvari pronadjene na "putu smrti" od Potocara do mesta egzekucije. Srebrni dzepni sat, fotografije dece, nemacke marke i austrijski silinzi, boce za vodu.

Kada se delovi tela zrtve jednom prikupe, odnose se u pogrebni centar u malom industrijskom gradu Lukavcu, koji je poznat kao centar za sastavljanje. Ovde kanadski forenzicki antropolog Ceril Kacmarzik predvodi tim koji sastavlja skelete.

Boravak na ovom mestu je mucan, ali tu vas obuzima i nesvakidasnji osecaj svrhe. Prva stanica je zona za

ciscenje kostiju. Ovde Meho Islam vadi kosti iz vreca punih blata, prebira po prljavstini i talogu da bi proverio da li je svaki deo pronadjen ("Narocito je dobar u pronalazenju zuba", kaze Kacmarzik). Svaka kost se potom pere i pazljivo odlaze.

Na spratu je velika prostorija u kojoj se skeleti sastavljaju. Na stolovima i komadima smeđeg papira na podu leze redovi skeleta u razlicitim fazama sastavljanja. Neke cini samo nekoliko kostiju, neki su gotovo završeni.

Lobanja, podlaktica, noga, deo grudnog kosa – polako i uz veliki trud, tim antropologa koji predvodi Ceril Kacmarzik radi na svom zadatku.

"U ovoj grupi kostiju imamo najmanje troje ljudi", kaze Kacmarzik, obilazeci prostoriju. "Ovde imamo veoma mladu osobu, verovatno 16 godina ili manje, imamo koleno, i to je sve."

Na podu lezi kompletiran skelet. "U ovom slucaju nemamo rodjaka", kaze Kacmarzik, "nema uzorka krvi. Sastavili smo ga jos 2003. i vreme mu je da ide odavde. Definitivno nam je potrebno da vise ljudi da uzorke krvi. Na ovom stolu je jos jedan skelet koji smo sastavili jos u februaru 2002, ali za njega nemamo ime, niko ga ne trazi."

Treci faza procesa obavlja se nazad u Tuzli u Odeljenju za koordinaciju identifikacije. U pocetku su u projektu identifikacije koriscene klasicne forenzicke antropoloske i patoloske metode. Onda je 1998. godine zapocet revolucionarni eksperiment u resavanju postkonfliktnih situacija: DNK testiranje kostiju i uzoraka krvi da bi se preziveli clanovi porodica povezali sa ostacima mrtvih.

U pocetku su uzorci delova tela otpremani u inostranstvo u laboratorije u Americi, Poljskoj i Engleskoj. Ali ovakav postupak se pokazao kao spor i skup, a na rezultate se cekalo mesecima. Tako je 2000. godine ICMP otpoceo sopstveni projekat DNK testiranja u Bosni. Doslo je do dramaticnog porasta broja identifikacija – 1997. godine bilo je samo sedam uspesnih identifikacija, 1998. godine 20, a 2002. 518, 2003. 490 i prosle godine 534.

Uzorci kostiju stizu u centar u kesama. Tu se mere, ciste, smestaju u epruvete, daje im se bar kod i odredjuje DNK profil. Zatim se porede sa bazom podataka uzoraka krvi koje su dali rodjaci. Tu se utvrđuju poklapanja i porodicama se konacno vraćaju njihovi mrtvi.

Za sada se procenjuje da nestalih ima 7.789, ali Katrin Bomberger, sef ICMP za Bosnu, kaze: "Sigurno ih ima vise. Mislim da cemo doci do brojke koja je blize 8.500."

Dana 11. jula, 570 identifikovanih zrtava masakra u Srebrenici bice pokopani u Potocarima. Cetrdeset sedam njih su decaci.

Davanje imena ovim lesevim je bolan i tezak proces, ali Katrin Bomberger i dalje ima pozitivan stav prema svom poslu. "Sve sto ovde radimo sasvim je novo i ogromnih je razmera", kaze ona. "Postojanje tribunala za ratne zlocine koji se bavi masovnim grobnicama predstavlja novost. Ali organizovanje paralelnog sistema koji ce se baviti masovnim grobnicama u cilju dolazanja do istine – i konacno pravde – u drustvu kojem je to neophodno, to predstavlja put u nepoznato. Ovo sto radimo potpuno je jedinstveno."

Sabaheti Fejzic, Zumri Sehomirovic i hiljadama drugih zena iz Srebrenice koje ne znaju sta se dogodilo sa njihovim nestalim muskarcima, ovo putovanje u nepoznato moglo bi doneti unutrašnji mir za kojim tako dugo tragaju.

Ed Vilami je dopisnik Gardijana. Nerma Jelacic je menadzer IWPR/BIRN projekta u Bosni.

Location: Bosnia and
Herzegovina

Focus: Balkans: Regional Reporting & Sustainable
Training

Source URL: <https://iwpr.net/sr/global-voices/vecina-zrtava-i-dalje-bez-imen>